

ONS e SÁLVORA SUPRIMIRA NOITE

Por: Fernando Alonso Romero

Di o poeta cubano José Martí que “entre los sueños del hombre hay un hermoso: suprimir la noche”. Pero na Illa de Ons suprimir a noite, tanto no sentido nocturno do día,

anos máis. Basta con botar unha mirada ás cantigas de maio, reunidas baixo o título de “O illeño de Ons”, que cantaron en 1974 e que reproduzo neste artigo, para entender o “iluminada” que por entón seguía estando a illa de Ons.

Maio

“O Illeño de Ons”

Poñan atención
xente de Marín
co maio da Illa
xa chegou aquí.

Imoslle contar
moitas das nosas penas
pois por máis que berramos
ninguen fai caso delas.

Na nosa Illa señores
hai moita necesidá
estamos abandonados
de que nos ten que coidar.

Faltanos o médico
e a sanidá
xa hai varios anos
que nin venien vacunar.

A nosa Illa, señores
pra nos é unha pena
bonita pra todo mundo
menos pra quen vive nela.

Pois día tras día
temos que pasar
o peor do mundo
que é morrer de soidá.

Ven moita xente
a conocer a Illa
e todos comentan
que é unha maravilla.

Pois non é o mesmo
estar soio un día
que vivir nela
perante toda vida.

Porto non temos
pra os barcos atracar
e po las noites
teñen que marchar.

Así os nosos marifeiros
xente traballadora
por culpa dos barcos
teñen que dormir fora.

Soio somos colonos
non somos propietarios
nin xiquera é nosa
a casina que habitamos.

Moito prometeron
que nos iban dar
o que nos deron
foi tempo pra escapar.

O barco de pasaxe
ven cando quer
e si protestamos
dannos as de perder.

Pedimos por favor
algo de compasión
vivimos arredados
desta civilización.

A xente do pobo
soio pensa en luxir
comprar as casinas fora
o conto é marchar dali.

Cando de todos nos
non quede ninguen
moita xente extrana
ha de vir pra vivir ben.

Erguete maio
fai favor de calar
que en vez de premio
un pau te vas levar.

Hastra ontro ano
homes e mulleres
no setenta e cinco
estaremos con vostedes.

MARIN, MAYO 1974

IMP. GAMERO.-MARIN

como no das condicións de vida humana: *esa longa noite de pedra* á que se refire Celso Emilio Ferreiro, tardouse moitos anos en conseguilo. Aínda a principios dos anos cincuenta do século XX, na illa de Ons non se coñecía a luz eléctrica. Foi a finais desa década cando os seus habitantes empezaron a iluminar as súas noites coa tenue luz que se conseguía grazas a un xerador de gasóleo, que funcionaba soamente unhas horas ao día. Por outro lado, esa “outra escuridade”, a *longa noite de pedra*, durou aínda moitos

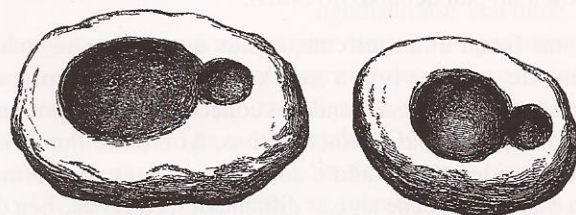

Figura 1.- Lampadiñas de pedra que se utilizaban nas Orcadas, ao norte de Escocia, no século XIX. (Allen, J.R. 1887, 82)

En Ons o dispositivo de iluminación máis utilizado ata ben entrado o século XX era o candil de aceite ou de carburo. O etnógrafo Xaquín Lorenzo Fernández realizou a mediados do século XX un magnífico estudo de diferentes obxectos da cultural material galega. O seu traballo publicouse en Bos Aires en 1962. No capítulo dedicado aos candís di que *en Galicia debéu estar en uso un artiluxio que hoxe case que non se emprega: o candil de sain ou de aceite de sardina, que ten un vello precedente nas "lucernas" románs... Nos derradeiros tempos, o sain foi substituído polo aceite corrente e especialmente polo gas ou petróleo... Os candís utilízanse na casa mais cando se precisa sair fora usaban tamén os faroles, especie de caixas de lata coas paredes de vidro, provistos de asa e en cuílo interior se atopa un depósito pró combustíble e a mecha (Fig. 2)... Nos anos do comenzo diste século espallouse moito por Galiza o uso de carburo prá luz... Nos pazos e nas casas grandes empregábase preferentemente o gas en quinqués mais ou menos artístico e o carburo (Lorenzo Fernández, X. 1962, 169-172).*

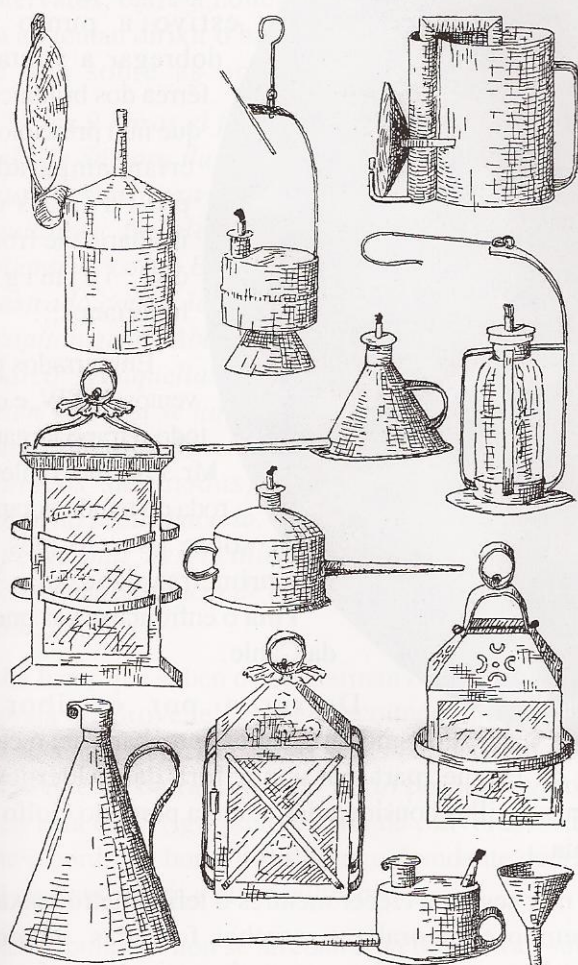

Figura 2.- Aparellos prá luz: de carburo e de aceite. (Lorenzo Fernández, X. 1962)

O faro da illa de Sálvora (Pontevedra) no século XIX non era nin un pazo, nin unha casa grande, como conta Lorenzo Fernández ao falar dos quinqués, sen embargo, tamén nel utilizábanse eses dispositivos, que afortunadamente hoxe en día son xa valiosas pezas de museo, cheas de historia, como os que ven na (Fig. 3), grazas á amabilidade de Pepe Pertejo, fareiro da illa de Sálvora, que no verán do ano 2000 me permite facer unha fotografía dese conxunto de quinqués cos que os fareiros de Sálvora iluminaban as súas longas noites de inverno. Se esas lámpadas puideran falar, oíríamos os comentarios dos fareiros sobre os episodios do día, co bramido do mar nos días de temporal como ruído de fondo, ou quizais tamén o de algún grito desesperado de alguén que intentaba sobrevivir entre os restos dun naufraxio. E todo iso nun ambiente no que a maioría das veces as voces que se oían relataban soamente soidades infinitas.

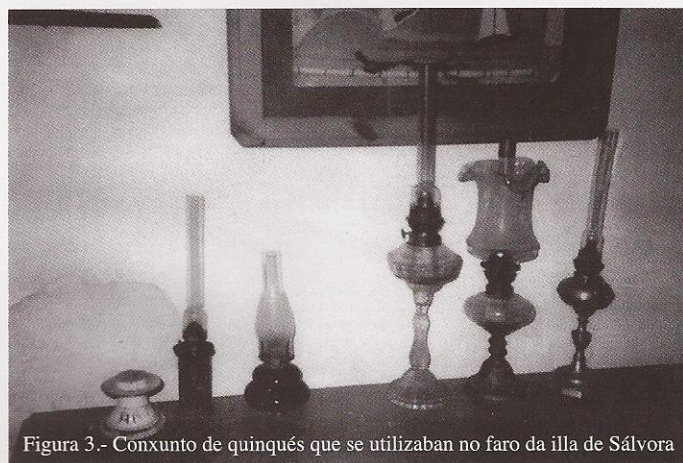

Figura 3.- Conxunto de quinqués que se utilizaban no faro da illa de Sálvora

Non tiven ocasión se ver se tamén se utilizaban quinqués no faro da illa de Ons, pero si así foi, sería importante conservalos con agarimo e respecto, porque son unha mostra máis da historia dos habitantes desa illa, que deberíamos coñecer mellor para poder darnos conta do moito que custou chegar a ter luz eléctrica.

BIBLIOGRAFÍA

- ALLEN, J. R. 1887. The Archaeology of Lighting Appliances (Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland, vol. 22; pp. 79-109).
- ANSON, P. F. 1965. Fisher Folk-Lore. (The Faith Press. London).
- LORENZO FERNÁNDEZ, X. 1962. Etnografía. Cultura material. (En: OTERO PEDRAYO (Director), Historia de Galiza. Editorial Nos. Buenos Aires).
- O'DOWD, A. 1996. Resources and Life: Aspects of working and fishing on the Aran Islands. (: The Book of Aran: The Aran Islands. Editorial: Tir Eolas Newtownlynch. Kirvara)